

Jānis Jaunsudrabiņš aiziet no Garkalnes pirms 70 gadiem

Ir 1944. gada rudens. Gan Latvijā, gan Eiropā un pasaulē nemiera pilns laiks. Pār cilvēku likteņiem kā drūms negaisa mākonis plešas II pasaules karš. Tas nejūt žēlastību un līdzjūtību, tam nav cilvēka cienīgas sejas, šeit visu nosaka kara stratēģija un taktika, un lai Dievs nedod kādam pagadīties šī nezvēra ceļā. Tomēr ļoti daudzi pagadās un daudziem tas ir pēdējais ceļš.

1944. gada 2. oktobrī, vācu armijai atkāpjoties, Garkalnes iedzīvotāji saņem pavēli stundas laikā pamest savas mājas, jo te gaidāma intensīva kara darbība. Arī rakstnieks Jānis Jaunsudrabiņš, kura mājā bija izvietojusies vācu sakaru centrāle, bija spiests visu atstāt un aiziet kopā ar sievu Nati. Viņi devās uz Rīgu, lai turpinātu bīstamo ceļu uz Vāciju, kur dzīvoja rakstnieka meita Lilija ar vīru Williju Štepleru, vācu literātu. Savas atmiņas par šo smago laiku un dzīvi Vācijā, rakstnieks ir attēlojis grāmatā

„Es stāstu savai sievai”

Grāmata būtu jāizlasa katram pašam, bet avīzē sniedzam dažus fragmentus:

**Bija Otrais pasaules karš, un mums vajadzēja atstāt vietu, kur gadiem bijām dzīvojuši un iedzīvojušies, stundas laikā.*

**Kareivji, ar kuriem mūsu māja jau vairākas dienas bija pārpildīta no augšas līdz apakšai, izteica mums dziļu līdzjūtību, vismaz ar muti. ...Es vēl iegāju savā bijušajā darba istabā, kas nu saucās Sakaru centrāle, un teicu iestādes šefam:*

„Palieciēt nu veseli. Sargājiet māju kā savu. Bet ja nāk pavēle atkāpties un visu nopostīt, lieciēt uguni klāt. Bet vispirms palūkojiet, vai starp manām divi tūkstoš grāmatām nav kāda, kas kādam no jums patiktos. Jā gan! Dažas tur ir vācu valodā. Piemēram, Meijera lielais leksikons un daudzas monogrāfijas par gleznotājiem. Arī romāni. Tad gleznas pie sienām. Te ir Rozentāls un Purvītis. Tie ir lieli vārdi. Augšā jūs atradīsiet vēl Tilbergu, Kalvi, Štrālu. Pie šīs sienas ir daži manis paša zīmēti nieki. Nemiet, ja vēlaties. Un te šis bārdainais vīrs esmu es. Tas lai mierīgi sadeg, kā jau daudz kas manā dzīvē sadedzis un izputējis....

**Jaunsudrabiņš: „Saki - kā tev visvairāk žēl?”*

Nate: „Mana Minkāniņa. Un tev?”

Jaunsudrabiņš: „Daudz kā. Pirmām kārtām man žēl Gaujas. Tad jauno ābelīšu, ko pērnajā pavasarī ar lielām pūlēm un labiem cilvēkiem palīdzot dabūju iestādīt. Dažas no tām nākamā pavasarī jau noteikti būtu ziedējušas. Nu tās tikpat noteikti ziemā apgrauzīs zaķi. Kas tās apsieš? Vēl man žēl meža un vakara mākoņu virs tā. Bet, tā kā es tos nevaru iesaiņot nevienā somā, tad lai paliek vien.”

Sakravājuši līdzņemamās mantas vieglos tamborratos, viņi dodas uz Rīgu – Jaunsudrabiņš tos velk zirga vietā, bet Nate, ejot aizmugurē, stumj.

** Garāmbraucējs: „Velc, vecais, - kam nebaroji zirgu!”*

Jaunsudrabiņš: „Nekas. Šodien es tiešām esmu zirgs, pat ļoti vecs un stipri nodzīts zirgs. Bet gan es kādreiz atkal būšu cilvēks un atspirdzis. Un tad šie paši vīreļi sitīs atkal plaukstas, kad es viņu biedrības mājā būšu kaut ko nolasījis. Viņi pat atkal sarīkos jubilejas, kad manu gadu skaits beigsies ar pieci vai nulli, kā ir jau rīkojuši. Un, ja es kādreiz miršu, tad būs pavisam liels ļembasts. Tātad – tikai uz priekšu, vecais zirgs!”

** Jaunsudrabiņš stāsta Brimerbergim (garāmbraucējam) par Ropažu māju: „Manā darbistabā izmeklēta priedes koka mēbeles pēc Rubja zīmējuma, bet citās istabās aplīmēts ar ozolu. Metāla gultas un spalvu spilveni. Arī guļamdīvāni. Virtuvē plīts ar taupības riņķiem un ūdens sūkni. Šķūnītī daudz malkas, ko pats ziemā mežā sacirtu, ar ragaviņām pārvilku un sasmalcināju. Pagalmā otrs sūknis ar vējenītēm un cementa baseins simts divdesmit spaiņiem ūdens, ar ko dārzu laistīt. ...”*

** Ernests Veilands (mākslinieks): „Uz kurieni tad domā laisties?”*

Jaunsudrabiņš: „Citur jau netiek, kā vienīgi uz Vāciju. Mēs braucam ar kuģi. Tas iešot uz Dancigu. Tālāk šimbrīžam man trūkst gaismas.”

Veilands: „Nav bail, ka nenogremdē?”

Jaunsudrabiņš: „Te palikdams, tāpat grimšu.

** Jaunsudrabiņš: ...Dzimtene gan tagad palika aiz muguras, bet reiz būs arī tāds brīdis, kad kuģa priekšgals, auto motors vai vilciena lokomotīve būs vērsta tieši uz Latviju.*

**Mani pavadīja zaļi pelēka zīlīte. ... Varbūt viņa nāca man jau līdz no Ropažu priedēm, kur zara caurumā bija dzimusi.Bet es pieņemu, ka viņa, redzējusi mani dzīvu un veselu, pārtieši aizlidoja atpakaļ uz savu dzimteni. Kad mēs, mīļā Nate, to spēsīm?*

** Kaut mazs ielāpiņš, tā tomēr bija Berlīne, kur mēs patlaban atradāmies. Lepnā Vācijas galvaspilsēta, dzelzs disciplīna, nepiekukuļojami ierēdņi, cienīgi pilsoņi. Kas nu te notika, to redzot, miera un pārticības laika cilvēkam būtu nācies zemē ielīst.*

**(Pēc kapitulācijas) Ļaudis drīz aprada ar jauno stāvokli. Nekas jau nebija grozījies, bij tikai sajuta, ka neesi vairs tanī pusē, kas cerēja uzvarēt, bija jau uzvarēts.*

Radio vairs nesauca uz cīņu, vairs neskanēja lielīgie vārdi par pretošanos līdz pēdējam vīram. Ziņojumus sniedza tā pati pazīstamā balss, tai pašā vācu valodā. Tikai saturs bija pavisam cits.

** Grēvene bij slavena nometne. Pašiem savs teātris, jaukts koris, dubultkvartets, dejas kopa, pašmāju akrobāti un klauni, rakstnieku vakari un rīti. Protams, arī dažas ballītes. Pie iedzīvotāju skaita, kas pašos ziedu laikos iesniedzās tālu trešajā tūkstoī, varēja visu ko sarīkot bez riska.*

**Cerības drīz atgriezties Latvijā tik mazas... Un tad es sāku sapņot par mazu mājiņu.... Tad laimīgs gadījums bij Vili savedis kopā ar Ostermaņa kungu, kura ģimene priekš pēdējā kara uzcēlusī Zauerlandē, Mēnes ezera krastā, mazu vasarnīcu. Februārī (1948. g.) – vietraugas.*

** Kad salīdzinām Mēnesnīcu ar Ropažu mājeli, tad abas ir puslīdz vienādas. Tālu horizontu neredz ne šeit, ne tur.*

** Ropažos mums bija tikai divas īsti draudzīgas ģimenes: Brastiņi un Saukumi. Šeit bieži atskrien mūs apraudzīt meita ar vīru, jo mūs šķir tikai nepilns simts kilometru. Vistuvākie kaimiņi ir Grosharti. Viņš ir pazīstams ārsts Duisburgā. Un, kad pa vasaru viņi atbrauc padzīvot pie Mēnes ezera, tad Mēnesnīca ir pirmais ciems.*

Uz to pašu pusi, trešajā mājā, dzīvo cauru gadu jaukā Gunkeļu ģimene. Viņš ir valodu skolotājs Soestas ģimnāzijā. Mums ir daudz ko runāt, pat par literatūru.

Mums ir laipna pretīmnākšana visās iestādēs un pie visiem cilvēkiem... Zem Mēnesnīcas logiem zied tāpat kā Ropažos un kādreiz Pļaviņās gladiolas, asteres un katrā ziņā kliņģerītes un santenes. Esmu iestādījis mājas dienvidu pusē divus firziķu kokus un divas plūmes. .. Ir mums arī

savi tomāti un zirņi, un saulespuķes. Ir mums Kriksis un Minka un piecas kaņepainas vistiņas.

*** *Visa, visa mums ir gana. Nav tikai dzimtenes.***

Grāmata pirmoreiz iznāk 1946. gadā Oldenburgā.

1986. gadā režisors Pēteris Krilovs uzņem īsfilmu „Kā mēs aizgājām no mājām” un to var apskatīt Jāņa Jaunsudrabiņa piemiņas istabā.

Šogad aprit **70 gadi** kopš notikumiem, kas aprakstīti grāmatā.

Bet pasaulē vēl arvien ir nemierīgi...

Jāņa Jaunsudrabiņa piemiņas istabas pārzine Brigita Taučkele